

ВИЗНАЧЕННЯ ХАРАКТЕРУ ТА СИЛИ ПАРАДИГМАТИЧНИХ
ЗВ'ЯЗКІВ ПРИКМЕТНИКІВ НА ПОЗНАЧЕННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ
ЗДІБНОСТЕЙ ЛЮДИНИ В СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ
(ЗА ДАНИМИ ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ)

В представленій статті визначається семантична сила парадигматичних зв'язків лексико-семантичної групи прикметників зі значенням «ІНТЕЛЕКТ» на основі дефініцій чотирьох синонімічних та чотирьох тлумачних словників сучасної німецької мови. Отримані дані проаналізовані та представлені в таблицях і на схемі.

Ключові слова: лексико-семантична група, парадигма, парадигматичні зв'язки.

В представленной статье определяется семантическая сила парадигматических связей лексико-семантической группы прилагательных со значением «ИНТЕЛЛЕКТ» на основе дефиниций четырех синонимических и четырех толковых словарей современного немецкого языка. Полученные данные проанализированы и представлены в таблицах и на схеме.

Ключевые слова: лексико-семантическая группа, парадигма, парадигматические связи.

The article contains results of the statistic investigations of the paradigmatic relations between adjectives of the lexical and semantic group denoting «INTELLIGENCE». The experiment is based on the definitions of four synonymic and four explanatory dictionaries. The obtained data were analyzed and represented in tables and schemes.

Key words: lexical and semantic group, paradigm, paradigmatic connections.

Системна організація лексики проявляється в наявності у ній об'єднань слів, які характеризуються деякою спільністю значень. Такі об'єднання слів називаються лексико-семантичними парадигмами, а семантичні відношення між членами парадигми – парадигматичними відношеннями [2, с. 47]. Дослідження парадигматичних зв'язків між компонентами групи є важливим етапом вивчення лексико-семантичних груп (ЛСГ) слів. На нашу думку, достатньо об'єктивно охарактеризувати відношення між окремими елементами ЛСГ дозволяють саме формалізовані квантитативні дослідження. Про це свідчать також численні дослідження лінгвістів

Чернівецького та Одеського національних університетів, застосовані для опису ряду лексико-семантичних груп [1, с. 45].

Встановлення семантичної сили парадигматичних відношень ЛСГ прикметників зі значенням «ІНТЕЛЕКТ» на основі дефініцій чотирьох синонімічних та чотирьох тлумачних словників сучасної німецької мови [4;5;6;7;8;9;10,11] сприятиме уточненню результатів проведеної інвентаризації [3], а також дасть можливість детальніше описати властивості компонентів групи.

В основу роботи покладено доведене положення, згідно з яким компонентам тлумачення слова у словниковій статті властива не хаотичність розміщення, а певна ієрархічна підпорядкованість. Найбільша вага, а, отже, і сила зв'язку в того слова, яке найближче розташоване до тлумаченого слова [1, с. 88].

Компоненти лексико-семантичних груп зі значенням «ІНТЕЛЕКТ» були визначені попередньо проведеною інвентаризацією [3]. Семантичну вагу одного слова у тлумаченні іншого було встановлено за допомогою таких формул:

$$(1) W=(n+1)-r/n$$

$$(2) W_{\text{серед.}}=W_1+W_2+\dots+W_n/n$$

Наприклад, $W(\text{сеп})$ компонента ЛСГ *intelligent* у тлумаченні прикметника *klug* 0,57. А $W(\text{сеп})$ *klug* у словниковому описі *intelliget* за даними 8-ми обраних для опрацювання словників – 0,42, дані сумуються в таблиці 2. Вагові показники решти досліджуваних прикметників обчислюються за таким же способом (див. Табл. 2).

З метою досягнення більшої об'єктивності дослідження ми встановлювали парадигматичні зв'язки не лише на поєднанні домінанти і компонентів ЛСГ, а й всіх решта лексичних одиниць.

Проведемо парадигматичне дослідження за наступним алгоритмом:

- а) визначення парадигматичних зв'язків з усіма компонентами,
- б) встановлення величини сумарної W ,

- в) формування моделі для визначення ключових парадигм,
г) опис кожної отриманої парадигми.

Як показало дослідження, домінанта *klug* тлумачиться всіма прикметниками групи, а більшість з них мають компонент *klug* у своїх поясненнях. Це, на нашу думку, свідчить про вірне визначення домінанти групи. *Klug* має 18 парадигматичних зв'язків, серед них – три сильних з *intelligent* (0,99), *gescheit* (0,95), *begabt* (0,75), вісім середніх з *clever* (0,44), *geschickt* (0,55), *helle* (0,44), *scharfsinnig* (0,51), *schlau* (0,64), *vernünftig* (0,51), *verständlich* (0,65), *weise* (0,48) та сім слабких з прикметниками *diplomatisch* (0,22), *durchdacht* (0,2), *geistreich* (0,36), *gelehrig* (0,2), *gelehrt* (0,28), *geweckt* (0,23), *lebenstüchtig* (0,22). Щодо компонентів ядра, то за даним дослідженням за зв'язками з усіма компонентами групи до нього належать *intelligent*, *gescheit* та *begabt*. Відповідно до процедури інвентаризації, проведеної нами раніше [3], до ядрового складу прикметників увійшли ще *schlau* та *weise*. Проте, всупереч передбаченням, величини для *begabt* виявилися нижче очікуваних.

Щодо інших компонентів групи, то найтісніше парадигматично пов'язані лексичні одиниці *begabt* – *intelligent* (0,89), *begabt* – *talentiert* (0,96), *clever* – *schlau* (0,92), *durchdacht* – *überlegt* (0,68), *gescheit* – *intelligent* (0,79), оскільки в цих парах спостерігається найвища величина кількісного показника. Слабший парадигматичний зв'язок встановлений між словами *geistreich* – *aufgeweckt* (0,41), *geweckt* – *aufgeweckt* (0,53), *intelligent* – *aufgeweckt* (0,61), *überlegt* – *bedacht* (0,51), *umsichtig* – *bedacht* (0,52), *begabt* – *scharfsinnig* (0,46), *clever* – *klug* (0,44), *diplomatisch* – *geschickt* (0,47), *geistreich* – *gescheit* (0,41), *gelehrig* – *verständlich* (0,42), *geschickt* – *klug* (0,55), *helle* – *klug* (0,44), *intelligent* – *scharfsinnig* (0,44), *klug* – *scharfsinnig* (0,51), *klug* – *schlau* (0,64), *klug* – *vernünftig* (0,51), *klug* – *verständlich* (0,65), *klug* – *weise* (0,48), *sinnvoll* – *vernünftig* (0,5), *überlegt* – *vernünftig* (0,61), *vernunftbegabt* – *vernünftig* (0,49), *vernünftig* – *verständlich* (0,41). Найслабший зв'язок серед елементів лексико-семантичної групи на позначення

розумових здібностей людини виявлено між прикметниками *begabt* – *aufgeweckt* (0,35), *clever* – *aufgeweckt* (0,21), *gelehrig* – *aufgeweckt* (0,23), *gescheit* – *aufgeweckt* (0,23), *helle* – *aufgeweckt* (0,39), *scharfsinnig* – *aufgeweckt* (0,35), *wach* – *aufgeweckt* (0,34), *umsichtig* – *bedächtig* (0,35), *begabt* – *clever* (0,24), *begabt* – *feinsinnig* (0,3), *begabt* – *gescheit* (0,34), *begabt* – *verständlich* (0,22), *begabt* – *weise* (0,24), *clever* – *diplomatisch* (0,37), *clever* – *gescheit* (0,21), *clever* – *geschickt* (0,39), *clever* – *intelligent* (0,3), *clever* – *wach* (0,2), *diplomatisch* – *klug* (0,22), *diplomatisch* – *schlau* (0,35), *durchdacht* – *klug* (0,2), *geistreich* – *intelligent* (0,38), *geistreich* – *klug* (0,36), *geistreich* – *scharfsinnig* (0,32), *gelehrig* – *klug* (0,2), *gelehrt* – *klug* (0,28), *gelehrt* – *weise* (0,24), *gescheit* – *geschickt* (0,22), *gescheit* – *helle* (0,27), *gescheit* – *scharfsinnig* (0,25), *gescheit* – *urteilsfähig* (0,2), *gescheit* – *vernünftig* (0,23), *gescheit* – *verständlich* (0,33), *geschickt* – *schlau* (0,38), *geweckt* – *klug* (0,23), *intelligent* – *schlau* (0,32), *intelligent* – *talentiert* (0,21), *intelligent* – *vernunftbegabt* (0,21), *intelligent* – *verständlich* (0,35), *klug* – *lebenstüchtig* (0,22), *scharfsinnig* – *schlau* (0,25), *sinnvoll* – *überlegt* (0,24).

Для унаочнення результатів статистичних обчислень стосовно лексичних одиниць на позначення інтелектуальних здібностей людини в сучасній німецькій мові скористаємось графічним зображенням результатів (див. рис. 1). Слова-компоненти, між якими існує сильний парадигматичний зв'язок (0,66 та вище), з'єднані суцільною жирною лінією; між словами-компонентами, що з'єднуються тонкою лінією, сила парадигматичного зв'язку 0,4 – 0,65; пунктирною лінією з'єднані прикметники зі слабким парадигматичним зв'язком (0,24 – 0,39). Семантичні зв'язки до 0,24 на графічному зображенні не показано.

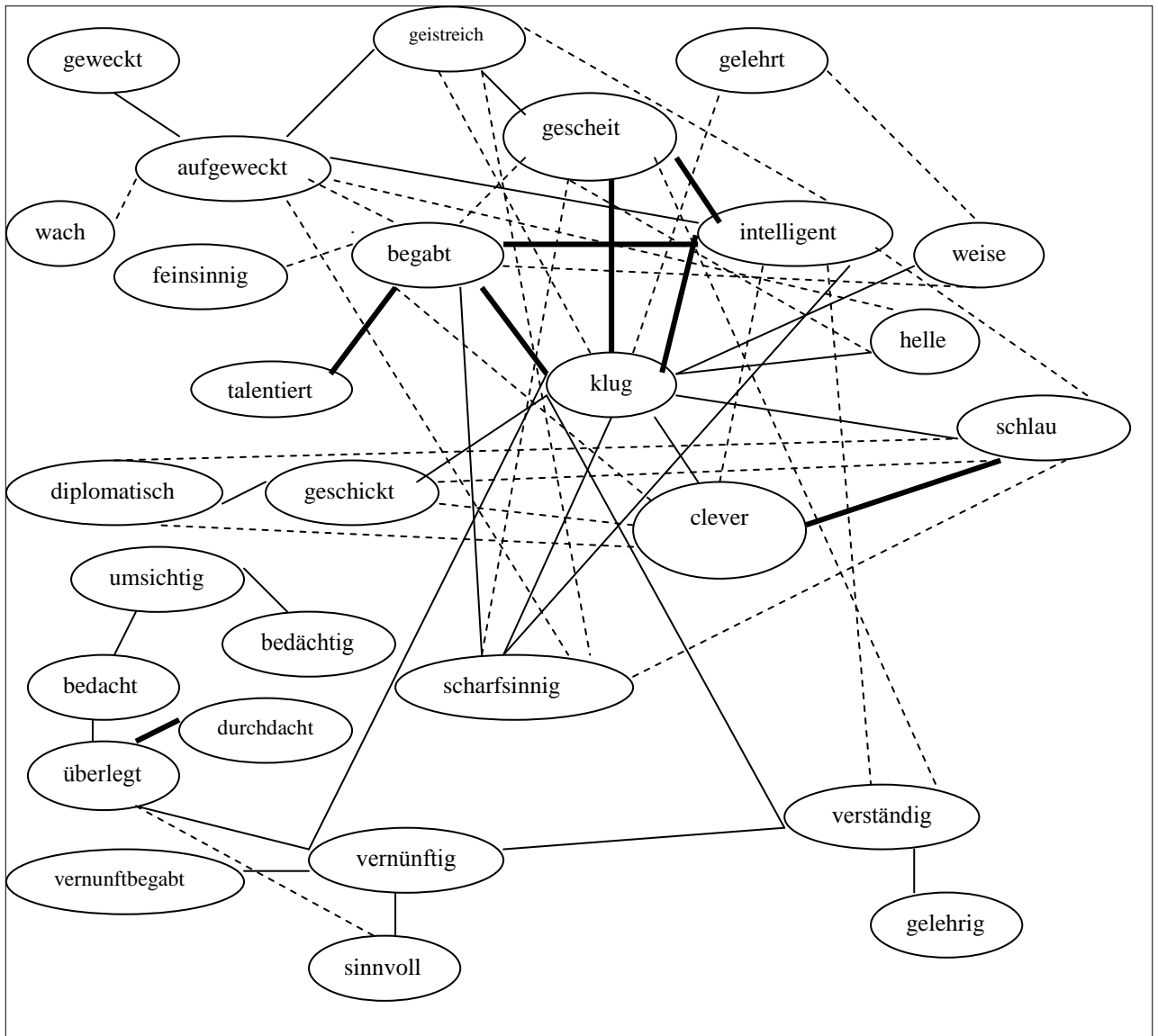

Рис. 1. Сила парадигматичних відношень між компонентами ЛСГ прикметників зі значенням «інтелект»

Таким чином, крім парних зв'язків, ми можемо спостерігати ще окремі мікросистеми-парадигми, які утворюють прикметники цієї ЛСГ (Див. Рис.1; Табл. 1).

На графічному зображенні чітко видно, що слова-компоненти ЛСГ *klug*, *begabt*, *intelligent*, *gescheit* складають ядрову парадигму (П.1) з домінантою *klug*. Прикметники *begabt*, *talentiert*, *feinsinnig*, *aufgeweckt*, *weise*, *gelehrt* утворюють окрему замкнуту мікросистему (П.2), і вся ця мікросистема в цілому перебуває в синонімічних відношеннях до слова *begabt*. Іншу

парадигму (П.3) утворюють компоненти *aufgeweckt, geweckt, wach, geistreich, helle, scharfsinnig*, які синонімічні компоненту *aufgeweckt*.

З отриманих результатів стає очевидним, що прикметники *intelligent, aufgeweckt, geistreich, schlau, verständig, scharfsinnig, clever* можна розглядати як елементи П.4, об'єднані домінантою *intelligent*.

Таблиця 1

Перелік прикметникових парадигм

Скорочення	Перелік компонентів парадигм з <u>домінантами</u>
П.1	<u>klug</u> , begabt, intelligent, gescheit
П.2	<u>begabt</u> , talentiert, feinsinnig, aufgeweckt, weise, gelehrt
П.3	<u>aufgeweckt</u> , geweckt, wach, geistreich, helle, scharfsinnig
П.4	<u>intelligent</u> , aufgeweckt, geistreich, schlau, verständig, scharfsinnig, clever
П.5	<u>gescheit</u> , geistreich, verständig, scharfsinnig, helle
П.6	clever, <u>diplomatisch</u> , geschickt, schlau
П.7	<u>vernünftig</u> , verständig, gelehrig, sinnvoll, vernunftbegabt, überlegt
П.8	<u>überlegt</u> , durchdacht, bedacht, umsichtig, bedächtig

Мікросистема (П.5) *gescheit, geistreich, verständig, scharfsinnig, helle* синонімічна до слова *gescheit*.

Прикметники *clever, diplomatisch, geschickt, schlau* слід віднести до іншого синонімічного ряду (П.6), об'єданого елементом групи *diplomatisch*.

Слова *vernünftig, verständig, gelehrig, sinnvoll, vernunftbegabt, überlegt* складають окремий синонімічний ряд (П.7) зі словом-ідентифікатором *vernünftig*.

Компоненти ЛСГ *überlegt, durchdacht, bedacht, umsichtig, bedächtig* можуть складати окрему синонімічну групу (П.8), об'єдану прикметником *überlegt*.

Співставивши дані інвентаризації для ЛСГ зі значенням *klug* [2] з даними кількісного аналізу парадигматичних зв'язків між компонентами групи ми прийшли до висновку, що результати в більшості випадків підтверджують правильність зазначених раніше спостережень.

Окрім того, запропонована уточнююча процедура дозволяє визначити внутрішню структуру групи, виявити її парадигматичні взаємозв'язки і як наслідок встановити найбільш значущі парадигми.

У ході подальших досліджень передбачається опис синтагматичних зв'язків та епідигматичних характеристик у межах виділених мікросистем.

Список використаної літератури

1. Левицкий В.В. Статистическое изучение лексической семантики. – К., 1989. – 155с.
2. Степанова Г.В., Шрамм А.Н. Введение в семасиологию русского языка. – Калининград: Калининградская правда, 1980. – 72 с.
3. Угринюк Р.В. Інвентаризація лексико-фразеологічної групи прикметників зі значенням інтелекту в сучасній німецькій мові // Слов'янський вісник: Збірник наукових праць. – Серія «Філологічні науки» Рівненського державного гуманітарного університету та Рівненського інституту слов'янознавства Київського славістичного університету. – Рівне, 2007. – Вип. 7. – С. 305–309.
4. Bulitta E., Bulitta H.: Das grosse Lexikon der Synonyme – Frankfurt am Main: S. Fischer Verlag GmbH, 2005. – 1049 S.
5. Bünting K., Karatas R.: Deutsches Wörterbuch – Chur/Schweiz: Isis Verlag AG, 1996. – 1472 S.
6. Duden. Das Synonymwörterbuch. – Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich: 3., völlig neu erarbeitete Auflage: Dudenverlag, 2004 – Bd. 8. – 1104 S.
7. Duden. Deutsches Universalwörterbuch. – Mannheim / Wien / Zürich: Dudenverlag, 1996. – 1816 S.
8. Görner H., Kempcke G. Synonymwörterbuch. –Leipzig: VEB Bibliographisches Institut, 1974. – 643 S.
9. Lingen. Neues deutsches Wörterbuch. – Köln: Lingen Verlag, 2003. – 1055 S.
10. Peltzer K., Normann R.: Das treffende Wort: Wörterbuch sinnverwandter Ausdrücke. – Thun: Ott Verlag, Aufl.19, 1994. – 695 S.
11. Wahrig G. Wörterbuch der deutschen Gegenwartssprache. – Gütersloh: Bertelsmann Lexikon Verlag GmbH, 1994. – 1824 S.

Таблиця 2

Сумарні вагові показники у тлумаченні компонентів ЛСГ зі значенням «ІНТЕЛЕКТ» для прикметників

	weise																				
	wach																				
	verständig																				
	vernünftig																				
	vernunftbezahlt																				
	umsichtig																				
	überleut																				
	talentiert																				
	sinnvoll																				
	schlau																				
	scharfsinnig																				
	klug																				
	intelligent																				
	helle																				
	erweckt																				
	geschickt																				
	geschickt																				
	gelehrt																				
	gelehrt																				
	geistreich																				
	geistreich																				
	durchdacht																				
	durchdacht																				
	diplomatisch																				
	clever																				
	begabt																				
	bedächtigt																				
	bedacht																				
	aufgeweckt																				
1	aufgeweckt	x																			
2	bedacht		x																		
3	bedächtigt			x																	
4	begabt				x																
5	clever					x															
6	diploma- tisch						x														
7	durchdacht							x													
8	feinsinnig								x												
9	geistreich									x											
10	gelehrt										x										
11	gelehrt											x									
12	geschickt												x								

